

УДК 340.136:343.83-049.5
DOI 10.32755/sjlaw.2024.01.

Леоненко О. А.,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки,
Пенітенціарна академія України, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-9748-2469

УДОСКОНАЛЕННЯ ОДНОГО З НАПРЯМІВ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІЗИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПЕРСОНАЛУ ЯК СКЛАДОВОЇ БЕЗПЕКИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

У статті визначено необхідність внесення змін до нормативно-правових актів поведження зі зброєю працівників органів та установ виконання покарань з урахуванням необхідності забезпечення вогнепальною зброєю і спеціальними засобами. Зазначається, що забезпечення безпеки в місцях позбавлення волі є одним з основних завдань, визначених законодавчими та іншими нормативно-правовими актами України, які постають перед персоналом органів та установ виконання покарань.

Ключові слова: фізична безпека, курс стрільб, поведження зі зброєю, виконання службових завдань.

Постановка проблеми. Останніми роками триває процес становлення й розвитку Української держави, особливо після Революції Гідності. Змінюється менталітет українського народу, відбувається переоцінка цінностей та самосвідомості кожної людини, а надто в період ведення бойових дій з країною-загарбником, яка протягом двох років від початку повномасштабного вторгнення намагається захопити нашу державу. Разом з цим виникає і необхідність переосмислення системи підготовки працівників Державної кримінально-виконавчої служби України (далі – ДКВС України). Набуття навичок і вмінь захистити себе, людину, громадянина, суспільство та Українську державність стає одним із пріоритетних напрямів підготовки з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду та впровадження надбань зарубіжних країн.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблема наукового аналізу стану забезпечення фізичної безпеки персоналу в установах виконання покарань була предметом дослідження таких вітчизняних учених, як: К. А. Автухов, І. Г. Богатирьов, І. В. Боднар,

Т. А. Денисова, О. М. Джужа, О. Г. Колб, І. О. Копотун, О. В. Лисодєд, О. М. Літвінов, М. С. Пузирьов, А. Г. Перегудов, А. Х. Степанюк, О. Г. Ткаченко, М. І. Хавронюк, С. В. Царюк, О. О. Шкуга, О. С. Яворська, Д. В. Ягунов, І. С. Яковець та багатьох інших. Але в сучасних реаліях усе ще виникає нагальна потреба в переосмисленні та вдосконаленні деяких напрямів нормативно-правового регулювання забезпечення фізичної безпеки персоналу.

Метою статті є дослідження деяких напрямів нормативно-правового регулювання забезпечення фізичної безпеки персоналу.

Виклад основного матеріалу. Як визначено у п. 33 Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями і зазначено в Пояснювальній записці до Європейських пенітенціарних правил, застосування до ув'язнених заходів примусу, в тому числі вогнепальної зброї, є тим видом забезпечення режиму утримання, якого за можливості необхідно уникати, оскільки це не відповідає цивілізованому поводженню з ними. Також у цих документах акцентована увага на тому, що під час прийняття рішення про застосування заходів примусу необхідно відштовхуватись від вимог законів, а не рішень тюремної адміністрації [1].

Подібний підхід простежується і в регіональних стандартах у сфері захисту прав засуджених. У частині IV Європейських пенітенціарних правил встановлюються такі вимоги щодо спеціальних заходів суворого режиму або безпеки, одним з яких є вимога до існування чітких процедур, котрих необхідно дотримуватись під час застосування таких заходів щодо будь-якого ув'язненого (п.п. 53.2) [3].

Своєю чергою відповідно до норм ст. 18 Закону України «Про ДКВС України» визначено перелік прав та обов'язків посадових і службових осіб органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, окремими з яких є:

– зобов'язання забезпечувати безпеку засуджених і осіб, узятих під варту, персоналу і громадян, які перебувають на території установ виконання покарань та слідчих ізоляторів; забезпечувати охорону, ізоляцію та нагляд за засудженими і особами, узятими під варту; здійснювати заходи щодо розшуку осіб, які вчинили втечу з установ виконання покарань і слідчих

ізоляторів, та засуджених, які ухиляються від покарань, не пов'язаних з позбавленням волі;

– право застосовувати і використовувати фізичну силу, спеціальні засоби і зброю [2].

Саме тому слід зазначити, що забезпечення безпеки в місцях позбавлення волі є одним з основних завдань, визначених законодавчими та іншими нормативно-правовими актами України (зокрема Кримінально-виконавчим кодексом України, законами України «Про ДКВС», «Про попереднє ув'язнення», Правилами внутрішнього розпорядку установ виконання покарань та Правилами внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України), які постають перед персоналом органів та установ виконання покарань (далі – УВП). Враховуючи, що забезпечення вогнепальною зброєю і спеціальними засобами та навчання правил і прийомів їх застосування є елементом фізичної безпеки, яка своєю чергою є складовою загальної безпеки в УВП, постає питання переходу на новітні, сучасні зразки озброєння згідно зі стандартами НАТО, що викликає необхідність доопрацювання законодавчих та нормативно-правових основ навчання поведженню зі зброєю, одним з яких є наказ ДДУПВП від 17.05.2001 р. № 86 «Курс стрільб із стрілецької зброї для осіб рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої системи» [4].

Таким чином, проблема поведження зі зброєю існує, і її треба якомога швидше розв'язувати задля надійного захисту персоналу та контингенту, який перебуває під охороною в УВП.

Саме тому виникла реальна необхідність у розробці нового нормативно-правового акта підготовки працівників УВП, що стосуватиметься не лише вмілого й ефективного використання стрілецької зброї в період виконання службових завдань – «Курсу стрільб із стрілецької зброї для осіб рядового та начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України», а й опанування навичок стрільби з новітньої зброї згідно зі стандартами НАТО.

Ефективне володіння вогнепальною зброєю вимагає від співробітників ДКВС України дуже високої і тонкої координації дій з великими психічними навантаженнями.

Особливо важлива ефективна підготовка співробітників під час поводження з вогнепальною зброєю в період виконання службових обов'язків, їхні впевнені й чіткі дії не повинні викликати сумнівів у законності і правильності. Щоб вийти на якісно новий рівень роботи, необхідне підвищення професійної підготовки, а також її складової частини – вогневої підготовки. Для співробітників ДКВС України навички поводження з вогнепальною зброєю дуже багато значать для забезпечення особистої безпеки і персоналу, і контингенту, який перебуває під охороною в УВП. Гарантом життя і здоров'я співробітників під час вогневого контакту з особою, яка вчиняє напад, є швидкість реакції та вміння професійно поводитися з вогнепальною зброєю. Таким чином, можна зрозуміти особливості, які необхідно враховувати під час підготовки співробітників ДКВС України, та відпрацьовувати під час занять з вогневої підготовки вправи, що дозволять співробітнику під час виконання службових обов'язків захистити себе та інших осіб. Наприклад:

- 1) ведення вогню на коротких відстанях та переведення вогню по фронту;
- 2) ведення вогню на випередження;
- 3) ведення вогню в русі, зі зміною позицій і через укриття;
- 4) ведення вогню під час фізичних і психологічних факторів;
- 5) ведення вогню в умовах обмеженої видимості;
- 6) ведення вогню із заміною магазину [5, с. 50].

Проводячи аналіз основних навчально-методичних матеріалів і нормативних актів, що регулюють вогневу підготовку персоналу ДКВС України, можна відзначити той факт, що умови і характер навчання стрільби співробітників та спортсменів-стрільців істотно відрізняються.

Істотним недоліком у вогневій підготовці співробітників ДКВСУ є найважливіший фактор – застарілі й ті, що не відповідають сьогоденню, нормативно правові акти ДКВС України, недостатня робота з навчальною зброєю або повне її ігнорування. У спортсменів-стрільців основним видом тренування є робота з навчальною зброєю, на яку витрачається приблизно 70–80 % ча-

су, а решта часу – на практичну стрільбу, де відпрацьовуються вміння й навички, набуті під час холостих тренувань [5, с. 50].

У процесі навчання вогневої підготовки у співробітників мають формуватися: інтерес до вогнепальної зброї, впевненість у володінні та її використанні, фізична витривалість і морально-психологічна підготовка під час застосування зброї. Отже, можна зазначити, що правильно збалансований комплекс вправ з вогневої підготовки дає можливість співробітникам ДКВС України найбільш ефективно засвоїти ті чи інші навички стрільби за мінімальний час, який для цього відводиться. Вочевидь, для співробітників під час виконання службових завдань, особливо в екстремальних умовах або при вогневому контакті під час нападу, необхідний баланс між швидкістю стрільби і точністю влучання – необхідність стовідсоткового ураження цілі за найменший проміжок часу (інші варіанти неприпустимі), що забезпечить безпеку і персоналу, і контингенту, який перебуває під охороною в УВП.

Наявний курс стрільб не використовує повною мірою всі нові методики підготовки особового складу. У цьому документі використовуються застарілі, ще радянських часів вправи та норми витрат на навчальну практику, що не дозволяють якісно підготувати співробітника до дій в екстремальних умовах під час виконання службових обов'язків із забезпечення безпеки персоналу і контингенту, який перебуває під охороною в УВП, відповідно до законодавства.

Тому ми пропонуємо до розгляду розроблений новий курс стрільб із стрілецької зброї для осіб рядового та начальницького складу ДКВС України на заміну старого, затвердженого наказом ДДУПВП від 17.05.2001 р. № 86, який міститиме такі розділи:

1. Загальні положення:

– Терміни та визначення: вихідний рубіж, вихідне положення, зона ведення вогню, пункт бойового постачання, рубіж відкриття вогню, стрілецька зброя, стрілець, мішень, мішеневе поле, навчальні об'єкти вогневої підготовки.

– Особи, які призначаються для керівництва стрільбою та її обслуговування, а також забезпечення виконання вимог заходів безпеки під час стрільб.

– Вправи, які виконують особи рядового і начальницького складу, курсанти (слухачі) навчальних закладів ДКВСУ.

– Безпека під час стрільби забезпечується точним виконанням вимог, заходів безпеки при поводженні зі зброєю, а також правильною організацією стрільб та дисциплінованістю учасників.

– Виконання вправ повинні передувати ретельне вивчення правових підстав застосування зброї, матеріальної частини зброї, заходів безпеки під час поводження зі зброєю, основ, прийомів і правил стрільби, проведення стрілецьких тренувань і відпрацювання підготовчих вправ з навчальною зброєю та патронами (спорядження магазину патронами, прийняття положення для стрільби, заряджання зброї, прицілювання, спуск гачка, розряджання та огляд зброї).

– Вимоги до організації та проведення стрільб, включно з такими пунктами:

– Навчальні стрільби організуються і проводяться на підставі наказу начальника органу (установи), ректора (начальника) навчального закладу, командира воєнізованого формування про проведення навчальних стрільб з особовим складом.

– У день проведення стрільб персонал прибуває до навчального об'єкта вогневої підготовки не пізніше ніж за 20 хвилин до їх початку. Цей час використовується для підготовки зброї та боєприпасів до стрільби, перевірки знань персоналу заходів безпеки під час поводження зі зброєю, умов виконання вправ, роботи мішеневого обладнання і засобів зв'язку.

– До початку стрільби керівник заняття оголошує тему, мету, навчальні питання, порядок проведення занять та визначає вихідний рубіж, рубіж відкриття вогню, основний та небезпечні напрямки стрільби і пункт бойового постачання.

– Порядок проведення стрільб.

– Зміни та доповнення, які вносяться до порядку проведення стрільб, у разі організації та проведення їх уночі.

– Обов'язки учасників стрільб стосуються таких пунктів:

– Учасниками стрільб є персонал, а також інші особи, які беруть у них участь або залучаються до організації їх проведення в установленому порядку.

– Під час проведення навчально-тренувальних стрільб на навчальному об'єкті вогневої підготовки, де практичні заняття проводяться на кількох навчальних місцях, старшими керівниками стрільби призначаються особи, що обіймають посади не нижче заступника начальника установи, старшого викладача з вогневої підготовки та заступника командира воєнізованого формування.

– Керівниками стрільби на навчальних місцях призначаються найбільш досвідчені працівники, викладачі, начальники курсів (заступники начальників курсів).

– Старший наряду оточення – особа, яка координує та контролює наряд оточення під час проведення стрільб на стрільбищі.

– Наряд оточення – особи, які розташовуються по периметру стрільбища та забезпечують недопущення на його територію сторонніх осіб під час проведення стрільб.

– Спостерігач – особа, яка перебуває на командному пункті та здійснює постійне спостереження за перебігом стрільб на стрільбищі.

– Роздавач боєприпасів – особа, яка перебуває в межах пункту бойового постачання та здійснює видачу стрільцям боєприпасів.

– Стрільць – особа, яка допущена старшим керівником (керівником) стрільб до виконання вправи зі стрільби та перетнула лінію вихідного рубежу. Група з двох і більше стрільців утворюють чергову зміну.

– Медичний працівник – лікар або фельдшер (медична сестра).

– За необхідності до організації та проведення стрільб можуть залучатися інші учасники.

– Під час проведення стрільб усі учасники безпосередньо підпорядковуються старшому керівнику (керівнику) стрільб та своєчасно виконують його накази.

– Забороняється призначати старшими керівниками (керівниками) стрільб і роздавачами боєприпасів осіб, відповідальних за облік та зберігання озброєння.

– Вправи зі стрільби таких категорій:

– Вправи з відпрацювання імітаційного ведення вогню з пістолета.

Відпрацювання імітаційного ведення вогню з дістанням зброї з кобури, приведенням її в готовність та виконанням пострілу (пострілів);

Відпрацювання імітаційного ведення вогню зі зміною положення для стрільби та заміною магазина.

– Вправи з відпрацювання імітаційного ведення вогню з пістолета для воєнізованих формувань (індивідуальні).

– Відпрацювання екстреного усунення затримки на пістолеті із затвором у передньому положенні, без виймання та заміни магазина;

– Відпрацювання екстреного усунення затримок з вийманням та заміною магазина пістолета.

– Вправа з відпрацювання імітаційного ведення вогню з пістолета для воєнізованих формувань (групова).

– Відпрацювання імітаційного ведення вогню у складі групи під час уявного наступального вогневого бою з голосовою комунікацією.

– Вправа з відпрацювання імітаційного ведення вогню з пістолета зі штурмової гвинтівки (автомата) для воєнізованих формувань (індивідуальна).

– Відпрацювання імітаційного ведення вогню зі зміною зброї, екстреною заміною магазинів та усунення затримок.

– Вправа з відпрацювання імітаційного ведення вогню з пістолета зі штурмової гвинтівки (автомата) для воєнізованих формувань (групові).

– Відпрацювання імітаційного ведення вогню у складі групи під час уявного наступального вогневого бою з голосовою комунікацією та зміною зброї.

– Початкові вправи з пістолета.

Формування початкових навичок у стрільбі по нерухомій цілі в необмежений час.

Формування початкових навичок прицільної стрільби по нерухомій цілі в необмежений час.

– Вправи з пістолета.

– Навчання стрільби по нерухомій цілі в обмежений час;

- Навчання стрільби стоячи, з коліна та лежачи – по нерухо- мій цілі в необмежений час;
 - Навчання стрільби з перенесенням вогню в обмежений час.
 - Початкова вправа зі штурмової гвинтівки (автомата).
 - Навчання стрільби з місця по нерухо мій цілі.
 - Вправа зі штурмової гвинтівки (автомата).
 - Навчання стрільби з місця по цілі, яка з’являється на обме- жений час.
 - Вправи з пістолета для воєнізованих формувань (індивідуальні).
- Навчання техніки стрільби по противнику, який захищений бронезишетом.

Відпрацювання навичок ведення вогню з коротких дистан- цій в умовах раптового виникнення безпосередньої загрози життю та здоров’ю працівника з одночасним відходом з імовір- ної лінії вогню злочинця.

- Вправи з пістолета для воєнізованих формувань (групові).
- Відпрацювання ведення вогню у складі групи із застосу- ванням кулезахисного щита під час активного наступального вогневого бою з голосовою комунікацією та екстреною заміною магазинів.

– Комплексна вправа з пістолета та штурмової гвинтівки (автомата) для воєнізованих формувань (індивідуальні).

Відпрацювання індивідуальної техніки стрільби зі зміною зброї, екстреною заміною магазинів та усунення затримок під час стрільби.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, ми дійшли виснов- ку щодо необхідності створення нового нормативно-правового акта, який дасть можливість забезпечити належне навчання всіх категорій персоналу ДКВС України на всіх рівнях їх підготов- ки, підвищить рівень професійної підготовленості, що позитив- но впливатиме на забезпечення безпеки в УВП і стане одним з ефективних етапів реформування ДКВС України відповідно до Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року [6].

Список використаних джерел

1. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями : міжнародний документ від 30.08.1955 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text (дата звернення: 08.02.2024).
2. Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила : міжнародний документ від 12.02.1987 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text (дата звернення: 08.02.2024).
3. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23.06.2005 р. № 2713-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text (дата звернення: 09.02.2024).
4. Боднар І. В., Віговський В. Л., Денисова Т. А., Єсипенко О. Г. та ін. Бойова підготовка : навчальний посібник. Чернігів : Академія Державної пенітенціарної служби, 2019. 186 с.
5. Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціально-гуманітарних та поведінкових наук в умовах воєнного стану : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. : у двох томах. Т. 2. Чернігів : Академія Державної пенітенціарної служби, 2023. 316 с.
6. Стратегія реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 р. № 1153-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.02.2024).

Leonenko O.,

Senior lecturer of the Department of Tactical and Special Training,
Penitentiary Academy of Ukraine,
Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-9748-2469

IMPROVEMENT OF ONE OF THE DIRECTIONS OF LEGAL REGULATION ENSURING PHYSICAL SAFETY OF PERSONNEL AS A SECURITY COMPONENT IN PENAL INSTITUTIONS

The article defines the need to make changes to the regulatory and legal acts on the handling of weapons by personnel of bodies and institutions for the execution of punishments, taking into account the need to provide firearms and special equipment and training in the rules and methods of applying elements of physical security, which in turn are a component of general security in penitentiary institutions for the transition to the latest, modern types of weapons according to NATO standards.

It is noted that in order to ensure the security of places of deprivation of liberty is one of the main tasks defined by legislative and other normative legal acts of Ukraine (in particular, the Criminal Code of Ukraine, laws of Ukraine: "On State Criminal and Executive Service", "On pre-trial detention", rules of internal procedure of institutions

for the execution of punishments and the rules of the internal procedure of pretrial detention centers of the State Criminal and Executive Service of Ukraine), which are in front of the personnel of bodies and institutions for the execution of punishments.

In today's realities, Order of the State Department on Issues of Execution of Punishments of the penitentiary institutions No. 86 dated May 17, 2001. "Small arms shooting course for members of the rank and command staff of the Criminal and Executive System" has lost its relevance against the background of the reform of the penitentiary service system with the need to switch to the latest, modern weapons in accordance with NATO standards and the implementation of the recommendations of the European Penitentiary Rules.

The article states that the problem of handling weapons exists and it must be solved as soon as possible for the reliable protection of personnel and contingents under guard in the penitentiary institutions, which is an urgent necessity in today's conditions.

That is why there was a real need to develop a new normative-legal Act on the training of penitentiary institutions personnel, which will be intended not only for the skillful and effective use of small arms during the performance of official tasks: "A small arms shooting course for members of the rank and command staff of the State Criminal and Executive Service of Ukraine", and mastering the skills of shooting with the latest weapons, according to NATO standards.

Key words: *physical safety, shooting course, handling of weapons, performance of official tasks.*

References

1. United Nations (1955), *Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : an international document*, Verkhovna Rada of Ukraine, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text (accessed 08 February 2024).
2. Council of Europe (1987), *European Penitentiary (Prison) Rules : an international document*, Verkhovna Rada of Ukraine, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text (accessed 08 February 2024).
3. Ukraine (2014), *On the State Criminal and Executive Service of Ukraine : Law of Ukraine*, Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15#Text> (accessed 09 February 2024).
4. Bodnar, I. V., Vigovskyi, V. L., Denysova, T. A. and Yesypenko, O. H. (2019), *Combat training : training manual*, Academy of the State Penitentiary Service, Chernihiv.
5. *Current issues of theory and practice in the field of law, education, social, humanitarian and behavioral sciences under martial law (2023) : materials of the International Scientific and Practical Conference*, Academy of the State Penitentiary Service, Chernihiv.
6. Ukraine (2022), *Penitentiary reform strategy for the period up to 2026, the Cabinet of Ministers of Ukraine*, Kyiv, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text> (accessed 09 February 2024).